

Baassissetulek ja valmisolek pandeemiaks

Article by Jamie Cooke, Jurgen De Wispelaere

July 27, 2020

Baassissetulek peaks olema osa meetmestikust, mida pandeemiateks hästi valmistunud ja šokikindlate ühiskondade kujundamisel kaaluda tuleks. COVID-19 kriisi poolt esile kutsutud majanduslanguse ja sellest tuleneva ebakindluse taustal on tehtud mitmeid üleskutseid erakorralise baassissetuleku järele. See võib kujuneda võtmetähtsusega päästerõngaks paljude raskesse olukorda sattunud inimeste jaoks. Näiteks töö kaotanud, vähendatud tööajaga või ohtlikel töökohtadel töötavate või riskigruppi kuuluvate tööliste puhul. Kuigi on ebatõenäoline, et valitsuste väljakuulutatud tugiteenuste nimistutesse see veel lähitulevikus jõuab, on argument universaalse baassissetuleku järele jõudu kogumas.

Winston Churchillile on tihti omistatud väidet, et ühtegi head kriisi ei tohiks kunagi raisku lasta. Kuigi COVID-19 pandeemia nõuab mõistetavalt enim tähelepanu siin ja praegu vallanduvate probleemide lahendamiseks, on samuti hea hetk mõtisklemaks, kuidas praegune keeruline olukord meie sotsiaalseid suhteid ja struktuure edaspidi mõjutama hakkab. Praeguste süsteemide varjatud nõrkade külgede ja ebavõrdsuse esile tõustes tunduvad paljud sellised elu osad, mida muidu ei oskaks küsimärgi alla seada, ühtäkki avatud debatile. Surve finantsilisest olukorrast tulenevalt tööle naasta, millega paljud silmitsi seisavad, tugevdab ebakindlust tuleviku osas, õõnestades omakorda katseid haiguse levikut tõkestada.

Mai alguse seisuga on 88 riigis üle maailma ühe meetmena pandeemia reageeringuks välja kuulutatud kokku 130 rahaülekandeprogrammi. See on ligi kaks korda enam võrreldes COVID-i eelse ajaga. Enamik programmidest on ajutised, väldates keskmiselt 3 kuud ning ligikaudu veerand programmidest kujutavad endast vaid ühekordset tehingut. Aimatavalt on need programmid rõhuvas osas suunatud kestvate töösuhetega tööliste toetamiseks. Murekohaks on aga toetuste katvuse lüngad jõukuse ja muude tegurite järgi. Üheks koheseks reaktsiooniks üleilmse pandeemia poolt tekkinud sotsiaalsele ja majanduslikule kaosele oli kodanike, meedia ja poliitiliste sfääride üleskutse erakorralise baassissetuleku ehk EBI (*Emergency Basic Income*) järele. Alates Šotimaa peaministri üleskutsesest Ühendkuningriikide valitsusele, loovutada eelarvelised volitused baassissetuleku juurutamiseks, kuni üleeuroopaliste petitsioonideni ideed toetada või koguni meediakõmuni Hispaania valitsuse miinimumsissetuleku ettepaneku suunal (mitte siiski tõeline baassissetulek), selge on üks – baassissetuleku idee on liikunud poliitilise debati keskmesse üle kogu Euroopa.

Erakorraline baassissetulek – vigane aga elutähtis kontseptsioon

Idee iseenesest on küllaltki lihtne. Ajal, mil märkimisväärne osa riigi tööjõust on sunnitud kodus püsima ning kodanikud, perekonnad ja väikeettevõtted majanduslikes raskustes vaevlevad, peaks valitsusepoolne abi adresseerima kõige pakilisemat, ehk saamata jäänud tulu küsimust. EBI on just selline vahend: see pakub kohest rahalist tuge (ilma abikõlblikkuse kontrollidele omaste viivitusteta), on suunatud majanduskriisile kõige haavatavamate osapoolte raskuste leevendamiseks (isegi universaalne makse avaldab enim mõju just ebasoodsaimas olukorras olevatele osapooltele) ning võimendab solidaarsust pandeemia ajal, kujutades endast koormuse jagamise mehhanismi, mis kompenseerib töötuks jäänud või nurjunud ärivõimalustega inimeste ja suure

isikliku riskiga meid kõiki teenindavate eesliinitöötajate elujärge. Ettepaneku üheks võtmetähtsusega punktiks on, et see ei hõlmaks pelgalt standardsetes töösuhetes töötajaid, vaid pakuks kiiret tuge ka vabakutselistele ja juhutöölistele ning ka hoolekandevastutusega töölistele, kellest viimastest on huvitaval kombel paljudel juhtudel nüüd saanud „eesliinitöötajad.“

Vaja on mõelda sellistele poliitilistele reageeringutele, mis edendaksid sotsiaalset ja majanduslikku paindlikkust ning valmisolekut pandeemiateks.

EBI ettepanekul on aga ka rida puuduseid. Esimene neist seisneb asjaolus, et tegemist on põhimõtteliselt ajutise lahendusega, mille eesmärgiks on leevendada karantiiniaja tõsiseima majanduslanguse tagajärgi. Eeldatakse, et EBI oleks lühiajaline meede, mida rakendatakse mõne kuud vältel. Selle osas, kui pikalt majanduslangus aga kestma jääb, esineb väga suur määramatus. Ökonomistid ennustavad, et COVID-19 pandeemia juhatab meid tõsiseimasse üleilmsesse majanduskriisi pärast 1930-ndaid ning seega võib kriisi mõju avalduda mitmeid aastaid kauem, kui algselt ette kujutatud ja seda eriti kõige haavatavamate ning ebasoodsamates oludes elavate ühiskonnaliikmete jaoks. See ebakindlus õhustab turvatunnet, mida EBI peaks endaga tooma – valitsuste kiusatus toetusmeetmeid ajaliselt piirata vähendab usku, et pikaajaline tugi on olemas ja kättesaadav siis, kui seda enim vaja on. Lisaks, kui majandus ühel hetkel „uue normaalsuse“ saavutab, jäävad erinevad inimesed ja inimgrupid kriisi pikaldaste mõjude osas olema ka väga erinevalt mõjutatud. Mõnede jaoks võib elukvaliteet eelnevaga üsna sarnaseks kujuneda, paljud jäävad aga kestvasse kitsikusse ja seisavad silmitsi kaljuservaga nii pea, kui toetused kokku kuivavad.

Teine puudus seisneb selles, et praegused kiirete lahenduste pakilisest vajadusest ajendatud üleskutsed EBI järele seisavad vastakuti praktiliste ja poliitiliste tõketega. Poliitilised tõkked on ilmselged, kujutades endast kriisieelselt universaalse kodanikupalga juurutamise poolehoidjatele liigagi tuttavaid vastulauseid. Isegi ajal, mil paljud töötajad on sunnitud töötunde vähendama või oma ametikohtadest üleüldse loobuma, tundub poliitikute vaikimisi reaktsiooniks meetme toetamise asemel reageerida tõrksalt „eimillegi eest raha välja käimise“ ideele. Selle asemel püütakse kindlaks jääda olemasolevate abiprogrammide propageerimisele, olenemata nende sobivusest või kohaldatavusest kriisiolukorraga. EBI kohest rakendamist takistab ka rida praktilisi asjaolusid. Paljudes riikides on näiteks kõikide tuge vajavate kodanike registrisse jõudmise tagamine tunduvalt keerulisem kui võiks arvata. Seda eriti olukorras, kus bürokraatlik võimekus on niigi suure surve all. Sama kehtib ka EBI rakendusmehhanismidele, arvestades üllatavalt suurt ilma pangakontode või registreeritud elupaigata inimeste osakaalu. Selliste praktiliste murekohtade seljatamiseks on vaja aega, ent just aeg on COVID-19 pandeemia valguses kõige suurema väärtusega ressurss.

Kokkuvõttes on erakorraline baassissetulek pandeemia poliitilise reaktsioonina hea ja potentsiaalselt võtmetähtsusega idee, ent selle kehtestamiseni enamus jurisdiktsioone suure tõenäosusega niipea ei jõua. Kuid mõtleme hetkeks edasi. Olenemata tervishoiuspetsialistide, epidemioloogide ja paljude teiste korduvatest ja aastatepikkustest hoiatustest pandeemiatsenaariumi võimalikkuse ja selle sotsiaalsete ning majanduslike tagajärgede üle, õnnestus COVID-19 pandeemial kogu maailma üllatusena tabada. Suuresti inimkonna ülimalt ühendatud sotsiaalse organiseerituse ning meie jätkuvalt hävitusliku suhte tõttu looduskeskkonnaga, ennustavad needsamad spetsialistid, et COVID-19 on alles esimene ja tegelikult isegi mitte esimene (mõeldes SARS ja MERS pandeemiatele) omanäoline haiguspuhang pikas viiruslike epideemiate eesootavas nimistus. See tähendab, et vaja on ette mõelda ja tunnistada, et uueks normaalsuseks võibki kujuneda maailm, kus tänane majanduslik šokk suure tõenäosusega varsti kordub – võib-olla juba palju varem, kui võiks arvata ning võib-olla palju surmavama ja hävitavama haiguse näol. Seega on vajalik mõelda sellistele poliitilistele reageeringutele, mis propageeriks sotsiaalset ja majanduslikku vastupanuvõimet ning valmisolekut

pandeemiatele. Vastupanuvõime tähendab, et ühiskonnal säilib võimekus viirusliku pandeemia šokile adekvaatselt reageerida. Paindlikud poliitilised lahendused tagavad, et pandeemia kriisiolukorras rahuldatakse inimeste kiireloomulisi vajadusi viisil, mis peegeldavad ühiskondlikke tugiväärtusi nagu kaastunne, võrdsus ja solidaarsus.

Baassissetulek paindlikkuse ja valmisolekutööriistana

Baassissetulek mängiks sotsiaalse ja majandusliku paindlikkuse tugevdamiseks pandeemiavalmisoleku poliitikana tähtsat rolli. Baassissetulekust ja pandeemiavalmisolekust võime mõelda kahel viisil. Üks viis, kuidas ühiskond enda vastupanuvõimet tõsta võiks, oleks ennast ette valmistada EBI taolise meetme rakendamiseks nii pea, kui olukord seda nõuab. See tähendab vajalike poliitiliste debattide pidamist praegu, mitte keset järgmist kriisiolukorda. Praegune kriisikogemus näitab, et poliitikut ja teised võtmetähtsusega sidusgrupid on vägagi avatud kaaluma häirekindlate majanduslike toetusmeetmete vajadust. EBI väärtuse üle saab selles kontekstis diskuteerida ning uue pandeemia ilmnedes meetme vastuvõtmiseks vajalikke seadusmuudatusi hääletusele saata juba nüüd. Sarnaselt on võimalik välja selgitada EBI rakendamiseks vajalikud ühiskondliku valmisoleku kujundamise praktilised nüansid, käivitades otsustusprotsessi selle osas, kuidas meedet vähendatud tööjõu oludes kasutusele võtta.

Kaaluda tuleks aga ka üht tugevamat strateegiat. Parim viis ühiskonna pandeemiaks ettevalmistamiseks oleks kehtestada kestav baassissetulek – väike igakuine rahaline toetus kõikidele kodanikele ilma lisatingimusteta. Olemasolev kodanikupalk kõrvaldaks vajaduse poliitiliseks debatiks ning rakenduslike küsimuste lahendamiseks kriisiolukorras. Võib alustada madalast baassissetulekutoetusest, mida pandeemia ilmnedes suurendada saaks. See vajaks vaid poliitilist otsust finantseerimise osas, sest instrument ise oleks juba olemas. Brasiiliast leiame elulise näite taolise strateegia toimimisest. 2020 alguses kehtestas Rio de Janeiro lähedal asuv Maricá omavalitsus madala baassissetuleku, mille alusel maksti ligikaudu 42 000 elanikule 130 reaali (umbes 21 eurot) kuus – mitte päris universaalne, ent umbes 25 protsenti elanikkonnast kattev meede, mida plaaniti ajapikku laiendada. Väga lähedane nägemus universaalse baassissetuleku ideaalile. Nii pea, kui COVID-19 juhtus, suurendas Maricá olemasoleva toetuse pandeemia eriolukorra ajendil 300 reaalile (ligi 50 eurot). Maricá kogemus pakub suurepärase näite sellest, kuidas olemasoleva meetme tugevdamise teel on võimalik kiiresti hädaolukorrale reageerida.

*Suurenenud usaldus ja solidaarsus aitaksid omakorda
olulisel määral ehitada ka poliitiliste süsteemide
vastupanuvõimet, mis hetkel vaevlevad populismi,
polariseerumise ning erakondadevahelise võimuvõitluse all.*

Toimiv baassissetulek võimendab vastupanuvõimet ka paljudel teistel viisidel. Majandusliku kindlustatuse mõju rahvastervisele on hästi dokumenteeritud ning pandeemia kõrgendatud stressi oludes tõenäoliselt seda suurem. Kindel rahaline jalgealune tagab, et inividid ja pered sisenevad pandeemiast põhjustatud kriisiolukorda suurema majandusliku turvatunde ja valmisolekuga isegi pikendatud sundisolatsiooni puhul. Teadmine kindlast rahalisest kindlustatusest mõjub väga positiivselt stressile ja vaimsele tervisele nii kriisi alguses kui selle kestel. Majanduslik kindlustatus võimendab tõenäoliselt läbi usalduse ja solidaarsuse tõusmise ka sotsiaalseid sidemeid, mis on kogukonna tasandil pandeemiaolukorraga toimetulekuks samuti kriitilise tähtsusega faktorid. Suurenenud usaldus ja solidaarsus aitaksid omakorda olulisel määral ehitada ka poliitiliste süsteemide vastupanuvõimet, mis hetkel vaevlevad populismi, polariseerumise ning erakondadevahelise võimuvõitluse all. Praegu, COVID-19 ajal, rakendavad paljud valitsused kriisimeetmeid lühiajaliste maksete näol, mille sihtrühmaks on peamiselt lepingulised töötajad ning mis tihtipeale ei jõua vabakutseliste või juhutöolisteni. Sellised lühiajalised suunatud lähenemised ei ole suutelised pakkuma piisavat pikaajalist vastupanuvõimet ja kindlustatust, mida suudaks hästi toimiv

baassissetulek. Sellegipoollest avavad nad unikaalse võimaluse baassissetuleku kehtestamise vajadusest rääkida. Valitsustel tuleb ühiskondi ette valmistada selleks, et praegust kriisi mitte üksnes üle elada, vaid sarnastega tulevikus ka edukamalt hakkama saada. Juurutades alalise baassissetuleku ideed praegu, loome valmisoleku tulevikupandeemiatega palju paremini hakkama saada.

Tõlkinud ja toimetanud Mattias Turovski.

Jamie Cooke is the Head of RSA Scotland and a leading advocate, writer, and speaker on the subject of basic income. He sits on the Executive Committee of Basic Income Earth Network (BIEN) and on the Board of Citizens' Basic Income Network Scotland (CBINS). You can follow him on Twitter @JamieACooke. He writes here in a personal capacity.

Jurgen De Wispelaere is a former occupational therapist turned political theorist and policy scholar. He is policy fellow at the Institute for Policy Research (University of Bath) and a visiting scholar at the Stockholm School of Economics in Riga.

Published July 27, 2020

Article in Estonian

Translation available in English, Spanish, Portuguese

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/baassissetulek-ja-valmisolek-pandeemiaks/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe.

In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.

Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.